

ANDRZEJ P. WIATRAK

Uniwersytet Warszawski i Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN

KIERUNKI POMOCY W ROZWOJU DZIAŁAŃ PRZEDSIĘBIORCZYCH W ŚRODOWISKU WIEJSKIM

1. Wstęp

Zubożenie ludności wiejskiej, bezrobocie jawne i ukryte na wsi, niska opłacalność produkcji rolniczej itp. wskazują na potrzeby zmian dotychczasowego rodzaju działalności. Zmiany te mogą dotyczyć zarówno rolnictwa – jak i rozwoju działalności pozarolniczej. W pierwszym przypadku zmiany te mogą obejmować strukturę produkcji rolniczej (łącznie z jej różnicowaniem) oraz jej skalę, jak też i sposób jej wytwarzania, natomiast w drugim – zmiany te łączą się z rozwojem wielofunkcyjnym i nowym zakresem działań. W jednym i drugim przypadku należy się przygotować, posiadać dostateczną wiedzę na ten temat. Przygotowanie i organizację działalności powinno bowiem poprzedzać metodyczne postępowanie, którego wyrazem jest m. in. posiadanie aktualnej i pełnej informacji, analizowania jej, przygotowania biznesplanu przedsięwzięcia, jego sfinansowania (w tym poprzez środki pomocowe) oraz przeprowadzenia rachunku ekonomicznego. Przygotowanie to ma szczególne znaczenie w środowisku wiejskim, w którym ludność rolnicza i wiejska ma z reguły niskie kwalifikacje [Wołoszyn 2002]. W związku z tym należy zapewnić jej pomoc w rozwijaniu działań przedsiębiorczych, wykorzystania różnych źródeł jej wspierania i stwarzania możliwości uzupełniania wiedzy. W tych działaniach szczególną rolę ma doradztwo, i to nie tylko rolnicze, ale również inne – związane z oddziaływaniem wielu różnych instytucji, których celem jest rozwój działań przedsiębiorczych. Są to różne instytucje i działania, które wynikają z transformacji gospodarki i procesów integracyjnych z Unią Europejską. Tworzą one określony sposób pomocy, oparty na powiązaniu różnych działań w system wzajemnie się uzupełniający. Będzie miało to szczególne znaczenie w warunkach integracji, gdy będzie możliwość wykorzystania nowych środków wsparcia i poszerzenia rodzajów pomocy. Jednakże chodzi tutaj nie tylko o możliwość, o pomoc typu wirtualnego, ale o jej wykorzystanie. W tym celu należy się przygotować, wiedzieć gdzie szukać po-

mocy, jakiego rodzaju będzie to pomoc, jak ją wykorzystać oraz jakiego rodzaju posiadać własne umiejętności (poza chęcią działania) itp.

Biorąc pod uwagę potrzeby w zakresie rozwoju działań przedsiębiorczych na wsi oraz możliwe sposoby ich realizacji w warunkach akcesji Polski do UE, w niniejszym artykule przedstawiam istotę i kierunki pomocy w tym zakresie oraz sposoby jej wykorzystania w tym ugrupowaniu wraz z podobnymi działaniami w Polsce. Znajomość ta jest pierwszym krokiem nad zastanowieniem się, co robić i w jaki sposób oraz jaką zapewnić pomoc służb doradczych, poczynając od informacji na ten temat, a kończąc na konkretnym działaniu i jego sfinansowaniu. Zagadnienia te są przedmiotem rozważań w niniejszym artykule (o charakterze ilustracyjnym), opartym na literaturze przedmiotu, informacjach internetowych na ten temat oraz własnych przemyśleniach Autora

2. Polityka wspierania przedsiębiorczości i instrumenty jej realizacji

Polityka wspierania przedsiębiorczości, jak i inne działy polityki społeczno-gospodarczej, składa się z trzech współzależnych elementów, takich jak: *cele, sposoby osiągania celów i środki ich realizacji*. Elementy te określają zakres i pole tej polityki, przy czym zmienia się ona w zależności od czasu jej realizacji, strategii rozwoju gospodarczego i miejsca w niej przedsiębiorczości oraz rozwoju i kondycji gospodarki. Ogólnym celem polityki przedsiębiorczej jest wspieranie działań przedsiębiorczych i rozwoju przedsiębiorstw, przy czym może ona mieć charakter preferencyjny w odniesieniu do określonego działu gospodarki i regionu. Tak na ogół jest w odniesieniu do rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich, które w wielu krajach nie zapewniają dostatecznych dochodów. W związku z tym ludność wiejska, w tym rolnicza musi poszukiwać nowych źródeł dochodów w działalności pozarolniczej [Kłodziński i Wilkin 1998; Sikorska 2002]. To poszukiwanie – idące w kierunku wielofunkcyjnego rozwoju wsi – ma charakter rozwijania przedsiębiorczości. Ważne jest jednak, aby kierunki jej rozwoju były zintegrowane ze środowiskiem i posiadanymi zasobami (zgodnie z zasadami rozwoju zrównoważonego).

Przedstawione uwarunkowania wielokierunkowego rozwoju mają wpływ na zagospodarowanie obszarów. W związku z tym np. w zagospodarowaniu obszarów wiejskich rozwiązywanie problematyki rozwoju rolnictwa powinno być powiązane z rozwojem na wsi produkcyjnej działalności nierolniczej, działalności usługowej itp. Oznacza to, że polityka przedsiębiorczości powinna być ściśle skorelowana z polityką wiejską, a ta z kolei z polityką rolną. Ustalając cele i zadania polityki wiejskiej należy uwzględnić fakt, że działalność gospodarcza na obszarach wiejskich związana jest głównie z przestrzenią, której poziom zagospodarowania jest również przestrzennie zróżnicowany.

Kierunki pomocy w rozwoju działań przedsiębiorczych w środowisku wiejskim są na ogół zróżnicowane w poszczególnych krajach, jak również w czasie. Mają one jednak wspólne podstawy, którymi są m. in.:

- aktywizacja regionów zacofanych;
- łagodzenie nierówności w poziomie życia ludności;
- wykorzystania posiadanych zasobów i walorów;
- rozwój określonej działalności gospodarczej;
- rozbudowa infrastruktury technicznej, społecznej i ekonomicznej;
- ochrona środowiska przyrodniczego.

Cele te osiąga się poprzez strategie i planowanie, wdrażanie planów i programów oraz podejmowaną działalność gospodarczą i pozagospodarczą. Podstawą wymienionych działań jest interwencjonizm oparty na sprawnym rynku i wypracowanym systemie tej polityki, gdyż bez tego systemu działania interwencyjne nie są efektywne. Duże znaczenie w polityce interwencyjnej ma oddziaływanie instytucjonalne – poprzez różnego rodzaju instytucje pracujące na rzecz ludności, które przygotowują przedpole do działań przedsiębiorczych. W związku z tym ważne jest stosowanie instrumentów, które stanowią system [Wiatrak 1995]:

- środków prawnych i organizacyjnych – określających ramy prowadzonej działalności gospodarczej;
- środków ekonomicznych – stymulujących realizację pożądanых społecznie rozwiązań;
- środków materialnych kształtowania przestrzeni i informacji, które ułatwiają funkcjonowanie i rozwijanie działalności gospodarczej.

Celem takiego systemu jest uporządkowanie działań w zakresie **wspieranie przedsiębiorczości** – rozumianego jako wzrost potencjału gospodarczego (w tym wypadku obszarów wiejskich), przyczyniający się do trwałej poprawy ich konkurencyjności i poziomu życia ich mieszkańców.

3. Program rozwoju działań przedsiębiorczych na wsi w krajach Unii Europejskiej

Program rozwoju działań przedsiębiorczych w środowisku wiejskim na obszarach wiejskich w krajach UE jest następstwem realizowania przede wszystkim trzech rodzajów polityk:

- polityki strukturalnej;
- polityki rozwoju przedsiębiorczości, zwłaszcza wobec sektora małych i średnich przedsiębiorstw;
- polityki rolnej.

Wymienione rodzaje polityk, jak i inne (produkcyjna, socjalna, ekologiczna itp.), są ze sobą powiązane, tworząc wspólne drzewo celów, zmierzających do poprawy warunków życia i pracy na wsi. Bezpośrednio programy wspierania

przedsiębiorczości wyznaczają dwie pierwsze rodzaje polityk, stwarzając warunki rozwijania działalności i pomocy w tym zakresie. Polityka rolna ma inne cele, które mogą wydawać się sprzeczne z rozwojem przedsiębiorczości i w wielu są. Jednakże biorąc pod uwagę zasady polityki rolnej, istniejący system dopłat w zależności od określonych zachowań itp. należy je traktować jako *otoczenie stałe*, stwarzające określone warunki działania i możliwości ich wykorzystania. Oznacza to, że politykę rolną można traktować jako instrument rozwoju dla tych rolników i mieszkańców wsi, którzy potrafią wykorzystać możliwości przez nią stwarzane. Wykorzystanie to zaś zależy od sposobu przygotowania się, postawy przedsiębiorczej, chęci działania itp., co jest m. in. treścią polityki strukturalnej i wspierania przedsiębiorczości. W takim to ujęciu należy rozpatrywać powiązanie tych trzech rodzajów polityk i innych. Pamiętać przy tym należy, że wspieranie przedsiębiorczości na obszarach wiejskich obejmuje różnego rodzaju działalności, w tym też w rolnictwie i w agrobiznesie, bo o tym często zapomina się.

Jednym z takich programów jest **LEADER** (obecnie jest realizowany trzeci tego typu program o nazwie LEADER +), który obejmuje przede wszystkim obszary opóźnione w rozwoju, wrażliwe obszary wiejskie i obszary o niskiej gęstości zaludnienia [Drygas i Zielińska 2003]. Na tych obszarach wspierane są inicjatywy służące rozwojowi lokalnemu, podejmowania nowej działalności gospodarczej i wsparcia działań innowacyjnych (w tym przez powstawanie małych przedsiębiorstw), dostosowania działalności do posiadanych zasobów (rozwój zintegrowany), zwiększenia wymiany doświadczeń pomiędzy regionami wiejskimi itp. Pomoc w tym zakresie obejmuje doradztwo i szkolenia mieszkańców oraz bezzwrotną pomoc finansową. Aby osiągnąć wymienione cele finansowane są działania polegające na:

1. Analizie obszaru lokalnego, motywowaniu i szkoleniu mieszkańców do udziału w procesie rozwoju;
2. Technicznym wsparciu dla rozwoju obszarów wiejskich, szkoleniu zawodowym, wsparciu turystyki wiejskiej, wsparciu dla małych przedsiębiorstw, ochronie i poprawie warunków środowiska naturalnego oraz warunków życia;
3. Opracowaniu i realizacji wielonarodowych projektów przez lokalne organizacje z co najmniej dwóch państw członkowskich;
4. Stworzeniu dla wszystkich zainteresowanych organów publicznych i prywatnych trwałych narzędzi wymiany osiągnięć, doświadczeń i wiedzy.

Pomoc finansowa z tego programu może stanowić do 75% kosztu całego projektu w regionach objętych celem 1 polityki strukturalnej i do 50% w innych regionach. Beneficjentami pomocy są przede wszystkim „Lokalne Grupy Działania”, czyli związki partnerów publicznych i prywatnych wspólnie podejmujących działania innowacyjne związane z rozwojem obszaru wiejskiego. Program jest finansowa-

ny ze źródeł Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej – Sekcja Orientacji. Budżet programu Leader + w okresie 2000-2006 wynosi 2020 mln.

Wszystkie programy wspierania rozwoju obszarów wiejskich, realizowane zgodnie z regionalną polityką strukturalną UE, podlegają dwóm głównym regułom:

- mają być zgodne z założeniami Wspólnej Polityki Rolnej, wspomagając realizację jej zamierzeń;
- działania skierowane do rolnictwa muszą być zgodne z zamierzeniami polityki strukturalnej i regionalnej.

4. Kierunki i zakres pomocy dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Unii Europejskiej

Obecnie Unia Europejska przywiązuje dużą uwagę do rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, co znajduje odzwierciedlenie w tworzeniu infrastruktury wspomagającej rozwój tego sektora. Głównymi celami polityki gospodarczej w tym zakresie jest rozwój potencjału technologicznego, promowanie innowacji, upowszechnianie wyników badań, rozwój kształcenia zawodowego i podwyższanie kwalifikacji oraz wspomaganie przedsiębiorczości. Wspomaganie to dotyczy całej gospodarki, ale szczególne znaczenie odgrywa ono w układach lokalnych [Łuczak 2003; Raport 2002; Raport 2003].

Początki polityki wobec sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) sięgają lat osiemdziesiątych, kiedy to powołano *Zespół Zadaniowy ds. małych i średnich przedsiębiorstw* oraz określono ramy pomocy informacyjnej i doradczej w powstawaniu przedsiębiorstw, dostępu do źródeł finansowania, uproszczenia otoczenia administracyjnego i prawnego itp. W kolejnych latach system ten był doskonalony. Obecnie w trakcie realizacji znajduje się tzw. *Wieloletni Program na rzecz przedsiębiorstw oraz przedsiębiorczości 2000-2005*. Ma on na celu wzrost inwestycji oraz rozpowszechnianie nowych technologii w MŚP, przede wszystkim poprzez wspieranie [Małe 2001; Polityka 2003]:

- przedsiębiorstw rozpoczynających działalność;
- firm wykorzystujących zdobycze nauki i techniki;
- mikro-przedsiębiorstw (zwłaszcza zatrudniających do 3 osób).

W chwili obecnej MŚP są uważane za główną siłę promującą konkurencyjność, dlatego też podjęto działania, których celem jest stymulowanie przedsiębiorczości oraz lepsze dostosowanie istniejących instrumentów dla potrzeb tego sektora. W celu realizacji tych postulatów określono dziesięć głównych kierunków planowanych działań [Polityka 2003]:

1. Rozwój edukacji i szkoleń z zakresu przedsiębiorczości;
2. Tańszy i szybszy proces rejestracji firm;
3. Uproszczenie regulacji prawnych;

4. Rozwój kształcenia zawodowego i ustawicznego;
5. Poprawa dostępności usług elektronicznych;
6. Polepszenie funkcjonowania firm na jednolitym rynku Unii Europejskiej;
7. Uproszczenie systemu podatkowego i poprawa dostępu do finansowania;
8. Poprawa systemu do nowych technologii;
9. Promocja skuteczności przykładów zastosowań e-biznesu i wysokiej jakości systemów wspierania firm;
10. Lepsza reprezentacja interesów przedsiębiorców na szczeblu krajowym i unijnym.

Wszystkie działania opierają się na zasadzie subsydiarności. Program ten uwzględnia także poszerzenie UE i ma umożliwić rozwój firm w „*Europie przedsiębiorstw*” bez względu na ich rozmiar, formę prawną, miejsce i wybrany sektor działania. Działania na rzecz rozwoju sektora MŚP połączone są z szeregiem instrumentów, który tworzą system narzędzi wzajemnie się uzupełniających. Biorąc pod uwagę praktykę UE w dziedzinie kreowania przedsiębiorczości najważniejsze *instrumenty polityki wobec małych i średnich przedsiębiorstw* (niektóre już omawiane) można podzielić na następujące [Głębicka i Grewiński 2003; Pietrzyk 2001; Małe 2001]:

- *instrumenty finansowe* – poprzez środki z Funduszy Strukturalnych, Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego, kierowane na pomoc dotyczącą inwestycji materialnych i niematerialnych, przenoszenia MŚP, ochrony środowiska naturalnego, usług dotyczących doradztwa, szkoleń, szerzenia wiedzy oraz prac badawczo-rozwojowych.
- *instrumenty prawno-administracyjne*, idące w kierunku uproszczenia procedur administracyjnych i prawnych w stosunku do MŚP (np. księgowości, uproszczone formy opodatkowania itp.) oraz poprawy otoczenia administracyjnego i prawnego dla firm.
- *instrumenty instytucjonalne obejmujące tworzenie sieci informacji i doradztwa dla MŚP* w tym dotyczących udzielania informacji i porad dotyczących regulacji i programów UE (poprzez Euro-Info Centra), organizowania bezpośrednich spotkań przedsiębiorców i promocji współpracy między nimi, w tym w formie organizacji sieciowych i wirtualnych.

Z przedstawionych informacji wynika, że polityka wspólnotowa tworzy ramy rozwoju sektora MŚP poprzez różnego rodzaju programy pomocowe. Ogniwem wyznaczającym tempo przyszłych przemian jest zbudowanie spójnego systemu interwencji w powiązaniu szeregu instytucji wspomagających przedsiębiorczość. Instytucje te to przede wszystkim fundacje i agencje (rządowe i samorządowe), których celem jest rozwój i pobudzanie przedsiębiorczości.

5. Kierunki i zakres pomocy dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce

Transformacja gospodarki polskiej sprzyja rozwojowi sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Od 1990 roku zapewniono podejmującym działalność gospodarczą swobodę wyboru formy organizacyjnej i prawnej przedsiębiorstw oraz wolny dostęp do czynników wytwórczych. Działania władz państwowych i samorządowych ułatwiały podejmowanie działań przedsiębiorczych, wraz z pomocą dla osób podejmujących się tej działalności. Różnorodne działania znalazły swój wyraz m.in. w założeniach polityki wobec małych i średnich firm (kolejne cztery programy, poczynając od 1995 r.). Istotą tych programów było stworzenie korzystnych warunków politycznych i prawno-ekonomicznych, stymulujących działania przedsiębiorcze, a jednocześnie sprzyjających eliminowaniu barier rozwoju. Założenia polityki wspierania MŚP – oparte na wzorach unijnych – są stopniowo realizowane w Polsce. Wyraża się to w powstawaniu instytucji sprzyjających ich rozwojowi oraz w rozwiązaniach prawnych. Świadczą o tym przede wszystkim następujące działania:

- powołanie Polskiej Fundacji Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw, a następnie Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (od 1 stycznia 2001 r.);
- utworzenie Funduszu Poręczeń Kredytowych w Banku Gospodarstwa Krajowego;
- uchwalenie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów;
- przygotowanie zmiany w ustawie Prawo Bankowe, umożliwiającej udzielanie poręczeń przez podmiot gospodarczy nie będący bankiem;
- wspieranie preferencyjnymi kredytami małych i średnich przedsiębiorstw na terenach wiejskich za pośrednictwem Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Powstają także agencje i fundacje (rządowe i pozarządowe) o charakterze branżowym, jak np.: Fundacja Wspomagania Wsi, Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Fundusz Współpracy, Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych, Polsko-Amerykański Fundusz Przedsiębiorczości itp., których zadaniem jest finansowanie nowych przedsięwzięć oraz dostarczanie środków na dalszy rozwój przedsiębiorstw już istniejących. Podobną rolę mają na obszarach wiejskich fundusze pomocowe (PHARE, IPSA, SAPARD), chodzi jednak, aby do nich się przygotować i w pełni je wykorzystać [Wiatrak 2003a].

Głównym celem tych programów jest kształtowanie warunków do tworzenia i pełnego wykorzystania potencjału rozwojowego sektora MŚP, zaś wśród celów pośrednich programu należy wymienić [Polityka 2003]:

1. *Zwiększenie konkurencyjności sektora małych i średnich przedsiębiorstw* poprzez finansowe wsparcie przedsięwzięć organizacyjnych i wdrożeń nowych podejmowanych przez przedsiębiorstwa, rozwój infrastruktury gospodarczej i tworzenie sieci zapewniających powszechny dostęp przedsiębiorców do informacji, wiedzy o prowadzeniu przedsiębiorstwa, doradztwa gospodarczego itp.;
2. *Wzrost eksportu sektora MŚP* poprzez uproszczenie zasad, warunków i procedur ubezpieczeń kredytów eksportowych, dofinansowanie środkami budżetowymi udziału przedsiębiorstw w zagranicznych imprezach wystawienniczych, rozbudowę systemu informacji o możliwościach eksportowych itp.;
3. *Wzrost nakładów inwestycyjnych w sektorze MŚP* poprzez wzmocnienie proinwestycyjnego oddziaływania systemu podatkowego, rozbudowę i dokapitalizowanie systemu funduszy poręczeń kredytowych, ułatwiających przedsiębiorcom dostęp do finansowania bankowego, a także promowanie rozwoju pozabankowych instytucji finansowego otoczenia sektora MŚP, takich jak: fundusze typu venture capital, kasy pożyczkowe itp.

Wymienione zadania są realizowane m. in. przez **Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP)** której zadaniem jest skonsolidowanie już podjętych inicjatywy na rzecz budowy systemu wspierania przedsiębiorczości zgodnie z wymogami wynikającymi z procesów integracji z UE. Za jej pośrednictwem MŚP będą mogły korzystać z różnych form wsparcia [Raport 2002]:

- dotacji na szkolenia, uzyskiwanie certyfikatów z zakresu zarządzania jakością, środowiskiem i BHP, przygotowanie do uczestnictwa w rynku kapitałowym
- dotacji na powiększenie kapitału funduszy pożyczkowych lub poręczeniowych inicjatywy wspierające rozwój przedsiębiorczości.

Ze środków budżetowych finansowane będą też sieci Punktów Konsultacyjno-Doradczych, w których MŚP i osoby podejmujące działalność gospodarczą będą mogły skorzystać z bezpłatnych usług doradczych z zakresu prowadzenia własnej firmy. Ponadto PARP gwarantuje i odpowiada przed rządem Rzeczypospolitej Polskiej i Komisją Europejską za prawidłowe wykorzystanie udostępnianych środków z funduszy przedakcesyjnych, jak również za jakość i akredytację systemu obejmującego współpracę z instytucjami na poziomie regionalnym i lokalnym.

Rolę poszczególnych instytucji w kreowaniu przedsiębiorczości na wsi należy rozpatrywać w kontekście ukierunkowania ich na rozwój oraz przemiany strukturalne wsi i rolnictwa. W latach transformacji społeczno-gospodarczej Polski stworzono najważniejsze instytucje państwowe, zajmujące się realizacją polityki rolnej (ARR, ANR i ARiMR), przyjęto różne programy i sposoby oddziaływania o charakterze systemowym. Wciąż jednak brakuje struktury instytucjo-

nalnej polityki państwa wobec obszarów wiejskich i narzędzi jej realizacji [Kłodziński i Wilkin 1998], pomimo różnych koncepcji w tym zakresie. Na przykład, przyjęty w 1999 r. program „*Spójna polityka strukturalna rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa*” jest dobrze opracowany i nawiązuje do rozwiązań w UE. Niestety kończy się w sferze deklaratywnej, gdyż nie ma instrumentów wykonawczych, które – jeśli ma być realizowany – muszą być opracowane i wdrażane w praktyce. Najszerzej działania w dziedzinie rozwoju obszarów wiejskich podejmuje ARiMR. Do zadań tej Agencji należy wspieranie: inwestycji w rolnictwie, przetwórstwie rolno-spożywczym i usługach na rzecz rolnictwa, poprawy struktury agrarnej, przedsięwzięć tworzących nowe miejsca pracy w agrobiznesie, przetwórstwie rolno-spożywczym i usługach na rzecz rolnictwa, przedsięwzięć w zakresie oświaty, doradztwa i informacji, rozwoju infrastruktury techniczno-produkcyjnej rolnictwa itp. Zadania te Agencja organizuje – za pośrednictwem banków lub innych osób prawnych – przez: dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych, finansowanie lub udział w finansowaniu wymienionych zadań, udzielanie gwarancji i poręczeń kredytowych określonych w planie finansowym. ARiMR udziela preferencyjnych kredytów sprzyjających kreowaniu przedsiębiorczości w formie kredytów podstawowych i branżowych [Wiatrak 2003a].

Analiza dotychczas realizowanej polityki państwa w tym zakresie wskazuje na powstanie podwalin systemu [Wiatrak 2003b], który powinien w pełni zaowocować w przyszłości, ale pod warunkiem bardziej elastycznej polityki oraz zmniejszenia biurokratycznych procedur w tym zakresie [Jasiński 2003]. Cechą obecnych działań rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce jest dominacja agend rządowych i realizowanie tej polityki przez administrację centralną. Taki sposób wspierania przedsiębiorczością powoduje, że przedsiębiorcy czują się zmęczeni przedsiębiorczością [Gołębiewska 2003]. Tymczasem – jak wskazują doświadczenia unijne – rozwój ten powinien być promowany i wspomagany przez agencje i instytucje pozarządowe (fundacje, samorząd gospodarczy i zawodowy itp.) oraz przez politykę regionalną i lokalną, a zwłaszcza realizowaną przez samorządy (np. przez gminy). Działania na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, to także upowszechnianie wiedzy na ten temat – zarówno w szkołach, jak i w systemie pozaszkolnego kształcenia zawodowego z jednej strony, z drugiej zaś – ułatwienie przedsiębiorcom dostępu do wiedzy o kierowaniu firmą oraz wspieranie i koordynowanie działań na rzecz rozwoju przedsiębiorczości MŚP [Chojtkowski 2003; Niedzielski 2000; Wiatrak 2000a].

6. Uwagi końcowe

Z prezentowanych informacji wynika, że w zjednoczonej Europie istnieje szereg różnych instrumentów i sposobów wspierania przedsiębiorczości, które mogą być wykorzystane w praktyce gospodarczej w Polsce, jeśli dobrze przygo-

tujemy się do wykorzystania funduszy strukturalnych, inicjatyw wspólnotowych, programów rozwoju sektora MŚP itp. Dobrze zaś przygotowanie, to przeprowadzenie analizy SWOT, wskazującej co jest do zrobienia, w czym jesteśmy mocni, a w czym słabi oraz jakie są szanse Polski w nowych warunkach działania, tj. jakie instrumenty będą sprzyjały wykorzystaniu oferowanych programów pomocowych, a jakie nie, a także jakiego rodzaju mogą pojawić się bariery rozwoju przedsiębiorczości i jakie czynniki mogą je utrzymywać. W związku z tym trzeba przeciwdziałać, poczynając od powstania nowych instytucji sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości na wsi, które będą zmierzały do zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich i wykorzystania posiadanych zasobów. Współdziałanie bowiem różnych instytucji stworzy lepsze możliwości wykorzystania zasobów i spojrzenia na problematykę przedsiębiorczości z różnych punktów widzenia. Rolą tych instytucji powinno być informowanie o możliwych kierunkach rozwoju obszarów wiejskich, wykorzystania programów pomocowych oraz oddziaływania za pomocą różnych instrumentów, które będą zmierzały do pobudzania, ukierunkowywania i pomagania ludności wiejskiej (zarówno osobom zamierzającym rozwijać i doskonalić działalność rolniczą, jak i – działalność pozarolniczą), łącznie z czuwaniem nad rozwojem małych przedsiębiorstw i świadczeniem pomocy w przetrwaniu początkowego okresu działalności przedsięwzięcia. Dużą rolę w upowszechnianiu dobrych wzorców działań przedsiębiorczych ma system doradztwa.

LITERATURA:

1. Chojtkowski M. (2003): Lokalna polityka wspierania przedsiębiorczości. [w:] „Przedsiębiorczość w Polsce w perspektywie integracji z Unią Europejską”. Wyd. Instytutu Przedsiębiorczości i Samorządności, Warszawa, 55-67.
2. Drygas M., Zielińska R. (2003): Inicjatywa Wspólnotowa LEADER szansą społeczności lokalnych. [w:] „Doświadczenia inicjatyw LEADER w krajach członkowskich UE. Wyzwania i szanse dla społeczności lokalnych w Polsce”. MRiRW, FAPA i IRWiR PAN, Warszawa (materiały z konferencji), 4-8.
3. Głębicka K., Grewiński M. (2003): Europejska polityka regionalna. Dom Wydawniczy Elipsa.
4. Gołębiowska M. (2003): Zmęczeni przedsiębiorczością. „Nowy Przemysł”, nr 5, 11-17.
5. Jasiński J. (2003): Koncesji wiele, kontrolujących jeszcze więcej. „Rzeczpospolita”, nr 184.
6. Kłodziński M., Wilkin J. (1998): Rozwój obszarów wiejskich w Polsce. [w:] „Identyfikacja priorytetów w modernizacji sektora rolno-spożywczego w Polsce”. Wyd. FAPA, Warszawa, 167-258.
7. Łuczak M. (2003): Przedsiębiorczość w zarządzaniu firmą. Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Warszawa.
8. Małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP). [w:] www.cie.gov.pl, grudzień 2001.

9. Niedzielski E. (2000): Przedsiębiorczość gospodarcza i bezrobocie na obszarach wiejskich. Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Maurskiego, Olsztyn.
10. Pietrzyk I. (2001): Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich. Wyd. naukowe PWN, Warszawa.
11. Polityka wobec MSP w UE i w Polsce. [w:] www.cie.gov.pl, luty 2003.
12. Raport 2002: Małe i średnie przedsiębiorstwa w Unii Europejskiej. Polska Agencja Przedsiębiorczości, Warszawa.
13. Raport 2003: Rezultaty prawnych i ekonomicznych metod wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw stosowanych przez Unię Europejską i Państwa Członkowskie oraz możliwości i zasadność ich zastosowania w Polsce. Instytut Studiów i Prawa Europejskiego, Warszawa.
14. Sikorska A. (2002): Problemy nierolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. [w:] *„Rola małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju regionalnym”*. Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Warszawa, 343-353.
15. Wiatrak A. P. (1995): Środki i sposoby rozwijania przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. *„Zagadnienia Doradztwa Rolniczego”*, nr 2, 26-36.
16. Wiatrak A. P. (2003a): Instytucjonalne wsparcie rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich. *„Folia Universitatis Agriculturae Stetinensis, Oeconomica”*, nr 232(42), 229-236.
17. Wiatrak A. P. (2003b): Społeczeństwo przedsiębiorcze – wyzwanie dla Polski w procesie integracji europejskiej. [w:] *„Współczesne procesy integracyjne w wymiarze społeczno-ekonomicznym”*. Wyd. Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów, 477-462.
18. Wołoszyn J. (2002): Ekonomiczne i społeczne determinanty rozwoju szkolnictwa rolniczego w Polsce. Wyd. SGGW, Warszawa.

ANDRZEJ P. WIATRAC

KIERUNKI POMOCY W ROZWOJU DZIAŁAŃ PRZEDSIĘBIORCZYCH W ŚRODOWISKU WIEJSKIM

STRESZCZENIE

Biorąc pod uwagę potrzeby w zakresie rozwoju działań przedsiębiorczych na wsi oraz możliwe sposoby ich realizacji w warunkach akcesji Polski do UE, w niniejszym artykule przedstawiono istotę i kierunki pomocy w tym zakresie oraz sposoby jej wykorzystania w Polsce. Z prezentowanych informacji wynika, że w zjednoczonej Europie istnieje szereg różnych instrumentów i sposobów wspierania przedsiębiorczości, które mogą być wykorzystane w praktyce gospodarczej w Polsce, jeśli dobrze przygotujemy się do wykorzystania funduszy strukturalnych, inicjatyw wspólnotowych, programów rozwoju sektora MŚP itp., w tym poprzez powstanie instytucji sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości na wsi. Rolą tych instytucji powinno być informowanie o możliwych kierunkach rozwoju obszarów wiejskich, wykorzystania programów pomocowych oraz oddziaływania za pomocą różnych instrumentów. Dużą rolę w upowszechnianiu dobrych wzorców działań przedsiębiorczych ma system doradztwa.

ANDRZEJ P. WIATRAK

**DIRECTIONS OF SUPPORT IN DEVELOPMENT OF ENTERPRISING ACTIVITIES
IN RURAL ENVIRONMENT**

SUMMARY

Considering of development needs in enterprising activities in the villages and possible manners their realisation in conditions accession Poland to EU, in hereby article were introduced essence and directions of support in this range and manners of utilisation in Poland. From presented information it is indicated that in united Europe are different tools and manners of supporting enterprises, which can be used in economic practice in Poland. In this connection we have to well prepare to utilisation of structural funds, community initiatives, programmes of development of section little and average firms etc, in this across rising of institution deal with favourable development of enterprise in the rural areas. The role these of institutions should be informing about possible directions of rural development, utilisation of support programmes and influences by means of different tools. Large part in dissemination of good patterns of enterprising activities have advisory system.